

ERİ

ULUSLARARASI ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU

V

1-5 Kasım 2007

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDITÖR

DR. COŞKUN YILMAZ

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	179439
Tas. No:	956.141 ÜSK.5

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

**ULUSLARARASI
USKUDAR SEMPOZYUMU V**

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. İsmail Eriinsal
Prof. Dr. Mustafa Uzun / Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Tufan Buzpinar / Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı
Yrd. Doc. Dr. Erhan Afyoncu

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Doç. Dr. Mustafa Sabri Küçükaşcı

YAYINA HAZIRLIK

Zafer Cinar, Ugur Demir

İMLA VE TASHİH

Prof. Dr. Mustafa Uzun, Ahmet Karataş

GORSEL ARASTIRMA

Zafer Çınar, Ugur Demir

FOTOGRAFLAR

Zekiye Ermiş, A. Bilal Aslan, Suphi Darıcalı

SEMPOZYUM FOTOGRAFLARI

Kenan Koca, İsa Telli

TASARIM

Hamit Celebi

BASKI VE CİLT

Görsel Dizayn Ofset Matbaacılık Tic. Ltd. Sti.

İstanbul 2008

ISBN 978-9944-5807-5-5

Telif hakları Üsküdar Belediyesine aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz
basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyeti Milliye Caddesi,

Atlas Çıkmaızı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0 216 531 30 00 • Faks: 0 216 531 31 03

www.uskudar.bel.tr

Üsküdarlı Bir Tarihçi: Prof. Dr. Nejat Göyünç

ARŞ. GÖR. ERCAN KARAKOÇ

Marmara Üniversitesi

*“Prof. Nejat Göyünç, herkesin işine koşan, dindar, **tam Üsküdarlı**, hoşgörülü; bir yanıyla da Prusya profesörleri kadar katı ve disiplinli, yufkayürekli ama inatçı, hanımların elini öpen bir Tanzimat Osmanlı’sı... [Onu] Pazartesi ikindi namazından sonra, **sevdiği Üsküdar’dan** uğurladık...”*

İlber Ortaylı

Ailesi

Prof. Dr. Hasan Nejat Göyünç 18 Kasım 1925 tarihinde Beşiktaş’ta Serencebey Yokuşu’ndaki bir evde doğdu.¹ Ailenin ikinci çocuğuydu. Bir ablası vardı. Annesi Cemile Hanım, babası Rıza Bey’di. Doğumu esnasında babası Avanos’taki annesini ziyarete gitmiş olduğundan nüfus kaydına doğum tarihi 4 Aralık 1925 (1341) yazılmıştır. Rıza Bey, Cemile Hanım’la 1922 yılında evlenmişti. Kendisi gemilerde çarkçıbaşı olarak çalışıyordu. Bununla birlikte uzun seferlerin yeni evli çifte zor gelmesi nedeniyle, Rıza Bey işinden ayrılarak Heybeliada Sanatoryumu Röntgen Dairesi’ne makinist olarak girmişti. Rıza Bey, Mayıs 1927’de meydana gelen bir yangın sonucunda, 4 gün hastanede yattıktan sonra vefat etmiştir. Bu talihsiz kazadan sonra küçük Nejat yetim kalmış ve babasız büyümüştür. Hoca’nın annesi Cemile Hanım da İstanbul doğumludur. Ancak aslen İspir, Yukarı Özbağ Köyü’ndendir. Annesinin ailesi Feneryolu’nda ikamet etmekteydi. Baba tarafından dedesi Hasan Efendi ise Ürgüp doğumlu bir müderistir.

Tahsil Hayatı

Nejat Göyünç'ün eğitim hayatı sürekli seyahatlerle geçmiştir. Bu hususiyeti dolayısıyla Evliya Çelebi'den el almış denilebilir. İlkokul birinci sınıfı 1932-1933 yıllarında Moda İlkokulu'nda okuduktan sonra aile Erzurum'a taşınınca tahsil hayatına orada devam etti. 1937 yılında Erzurum Gazi İlkokulu'ndan mezun oldu.² İlk mektep bitince Erzincan Askeri Ortaokulu'nun imtihanlarına başvurur, ancak sağlık muayenesi sırasında gözünden kusurlu bulunur ve çok istemesine rağmen Askeri okula kayıt yaptırılmaz.³ Bunun üzerine Erzurum Lisesi orta kısmına kaydolar. İki ay sonra parasız yatılı imtihanını kazandığı bildirilir ve okumak için Kars'a gitmesi gerekir. Kars'ta bir yıl okula devam ettikten sonra, ikinci sınıfta parasız yatılı olarak Haydarpaşa Lisesi'ne⁴ nakledilir ve 1943 yılında Edebiyat Şubesi'nden mezun olur. 1943-1944 yılları arasında parasız yatılı olarak Ankara'da Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu'nda okudu. Bununla birlikte burada sene sonunda not ortalamasını 56 tutturması gerekirken, 55'de kaldığı için başarısız sayıldı. Bunun üzerine okuldan ayrılıp ailesinden habersiz İstanbul'a gelmiş ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne kaydını yaptırmıştır. Buradan 1948 yılında mezun olmuş ve hemen akabinde askere gidip, 1949 yılında terhis olmuştur. Askerliğinde Ankara Yedek Subay Okulu'nda eğitim görmüş ve askerliğini piyade yedek subay olarak tamamlamıştır.

Evliliği ve Ailesi

Prof. Dr. Nejat Göyünç 16 Ağustos 1954 yılında Servet Ayten Ekler Hanımefendi ile evlendi. Evliliklerinden biri erkek, biri de kız olmak üzere iki çocukları oldu. Oğulları Armağan Ekrem Temmuz 1955'te, kızları Ayşe Nihal Güres ise Ekim 1956'da doğmuştur. Hoca, eşi Ayten hanıma büyük sevgi ve saygı duyardı. O, eşini şöyle anlatır: *"Kendisi mükemmel bir ev kadınıdır. Elinden dikiş, nakış, yemek ve temizlik gibi bütün ev işleri geldiği gibi; evdeki tamiratları da kendisi yapardı. Ben de bütün vaktimi çalışmaya hasredebilirdim. Çok şükür, bu da Allah'ın bir lutfudur."*

Meslek Hayatı

Askerlik sonrasında İstanbul'a dönen Nejat Bey, hocası Prof. Dr. Cavit Baysun aracılığıyla Başbakanlık Arşivi'ne "telhisçi" olarak girmiş ve 22 ay bu görevde bulundu. Parasız yatılı okuması sebebiyle 12 yıllık mecburi hizmetini yerine getirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1951 yılında Mardin Lisesi'ne tayin edildi. Buradaki öğretmenliği, Mardin'i, Mardinlileri tanımasına ve hatta şehir üzerine bir doçentlik tezi yapacak kadar sevmesine vesile olmuştu. Nejat Hoca,

ÜSKÜDARLI BİR TARİHÇİ:
PROF. DR. NEJAT GÖYÜNÇ

Nejat Göyünç'ün anne ve babası

kazandığı bir burs sayesinde dokuz aylığına ABD'ye gitmiştir. Eylül 1955'te yurda dönünce Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi'ne tayin olunup, 1957'ye kadar burada tarih öğretmenliği yapmıştır. 1957 yılı hocanın kariyerinde önemli bir değişimin başlangıcı oldu. Kendisi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yurtdışında doktora yapmak üzere 1416 sayılı kanun gereği açmış olduğu imtihanı kazanıp Almanya'ya gitmiş, Goethe Enstitüsü'ndeki kısa Almanca kurslarından sonra Göttingen Üniversitesi'nde tanınmış müsteşrik Prof. Dr. Walther Hinz'in⁵ nezaretinde doktora çalışmalarına başlamıştır. Muhtemelen hocasının tavsiyesi üzerine biraz farklı bir alanda, İmâd es-Serâvî'nin 1340 tarihli *Câmiü'l-Hesâb* adlı resmi bir muhasebe kitabı üzerinde çalışmıştır.⁶ 1962 yılı başlarında doktorasını tamamlayarak yurda döner.

Akademik Hayatı

Nejat Göyünç, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü bünyesinde Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin tarafından yeni kurulmuş olan Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü'ne 31 Ağustos 1962 tarihinde asistan doktor olarak alındı. 1 Aralık 1966'da, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* konulu tezi ile doçent oldu.⁷ Bu çalışma esas itibariyle tahrir defterleri ve diğer arşiv malzemesine dayanmakla birlikte, vekayinameler, seyahatnameler gibi eserlerden faydalanılarak hazırlan-

Nejat Göyünç ve Tayyip Gökbilgin

miş, XVI. yüzyıl tahrir defteri ağırlıklı şehir incelemelerinin ilklerinden olarak daha sonrakilere de model teşkil etmiştir.

Nejat Hoca, Aralık 1971 tarihinde kendi isteği ile Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'ne geçmeye karar vererek, böylece hocasından ve İstanbul'dan ayrılmıştır. Hoca, çok sevdiği ve yurtdışına gitmelerine destek olduğu Zeki Arıkan ve Ahmet Yaşar Ocak başta olmak üzere yetenekli bazı gençlere üniversite yolunu açmak için böyle bir yolu seçmişti. Hacettepe Üniversitesi'nde Mart 1973'te profesörlüğe yükseltilmiş ve burada İnkılâp Tarihi derslerine de girmeye başlamıştı. İstanbul Üniversitesi Sonçağ Tarihi Kürsüsü'nden Prof. Dr. Cevat Eren'in vefatı ve Prof. Dr. Cemal Tükin'in emekli olması üzerine, Nejat Hoca'ya bu kürsüye gelmesi teklif edilmiş ve kendisi bu teklifi kabul ederek Mart 1977'de İstanbul'a geri dönmüştür. Bu sırada 1979-1980 yılları arasında bir yıl süre ile Başbakanlık Arşivi Genel Müdürü olarak görev yapmıştır.⁸ Görevi boyunca cumartesi gününü arşivciler için açmış, araştırma salonunda çay ve kahve içimine son vermiştir. Ayrıca köklü ve sistemli bir dergi çıkartma fikrine de bu dönemde karar vermişti.⁹ 1980-1982 yıllarında Boğaziçi Üniversitesi'ne yarı zamanlı derse giden Prof. Göyünç, YÖK yasının çıkmasından sonra Rektör Prof. Dr. Ergün Toğrol'un daveti ile Aralık 1982'de üniversitedeki Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne müdür olarak geçmiş, bir süre sonra da Tarih Bölümü'ne öğretim üyesi olmuştur.

ÜSKÜDARLI BİR TARİHÇİ:
PROF. DR. NEJAT GÖYÜNÇ

Nejat Göyünç, eşi Ayten Hanım, Alman ve Japon akademisyen dostlarıyla

Nejat Göyünç Amerika'da öğretmenlik stajı yıllarında diğer stajyer arkadaşları ile birlikte

Ekim 1983'te Malatya İnönü Üniversitesi'ne gönderilen Nejat Hoca, orada sıkıntılı günler yaşamış, ancak Haziran 1985'te Konya Selçuk Üniversitesi'ne nakledilmesiyle rahatlamış, 1992'de emekli oluncaya kadar burada kalmıştır. Kendisine kucak açan ve imkân sağlayan Üniversite Rektör'ü Prof. Dr. Halil Cin'i hep iyilikle anmıştır. Bunların yanında Hoca, 1972 yılında doktora hocası Prof. Hinz'in teklifi üzerine Alman Doğu Bilimleri Cemiyeti'ne¹⁰ üye yapıldı. 29 Eylül 1995 tarihi onun için önemli bir gün olacaktır. Söz konusu cemiyetin kuruluşunun 150. yıldönümünün de kutlandığı Leipzig'deki Alman Doğu Bilimleri Günü¹¹ adını taşıyan uluslararası toplantının son gününde, Prof. Göyünç bu kuruluşun fahri üyeliğine seçildi. Ayrıca, bu münasebetle berat verilmesinin ardından, kendisine, kürsüde Prof. Dr. Klaus Kreiser ve Dr. Christoph K. Neumann tarafından hazırlanan ve Avrupa'nın muhtelif üniversitelerine mensup on beş tanınmış bilim adamının makalelerini ihtiva eden bir hatıra kitabı da sunuldu.¹²

Prof. Göyünç, 1970 yılında Türk Tarih Kurumu'na muhabir, 1981'de ise asli üye oldu. 1995 yılında yeniden asli üye ve ayrıca Balkan Araştırmaları Komisyonu başkanı seçildi. Nejat Hocanın ilmî faaliyetlerini yürüttüğü bir diğer mekân ise *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'ni de çıkaran İslâm Araştırmaları Merkezi'ydi. Kütüphanedeki çalışma ortamı kendisini çok memnun ettiğinden 550 kitabını buraya bağışlamıştır.¹³ Prof. Dr. Nejat Göyünç emekli olduktan sonra da hocalığa devam etmiş, 1996-2000 yılları arasında Bursa Uludağ Üniversitesi Tarih bölümünde dersler vermiş, 2000-2001 yılları arasında vefatına değin Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Milli Güvenlik Stratejileri Bilim Dalı'nda lisansüstü dersleri vermiştir.¹⁴ 1 Temmuz 2001 Pazar günü Üsküdar Sultantepe'deki evinde kalp sektesi sebebiyle uykudayken vefat etmiştir.¹⁵

Eserleri

Prof. Nejat Göyünç hayatı boyunca çok sayıda bilimsel faaliyet yapmış velud bir akademisyen ve entelektüeldir. O'nun çalışmaları sadece Türkçe olmayıp, İngi-

Andreas Tietze ile Boğaz kenarında bir sohbet

Göyünç, Japon Profesör Yuzo Nagata'yı Üsküdar'daki evinde konuk ederken

lizce ve Almanca da eserleri vardır. Kendisinin sekiz kitap,¹⁶ yüz atmış dört makale, on altı ansiklopedi maddesi, yirmi yedi lisans tezi, yirmi yüksek lisans tezi, on dört doktora tezi, kırk sekiz kitap tanıtımı¹⁷ ve bir de çeviri olmak üzere toplam iki yüz doksan sekiz çalışması bulunmaktadır. Ayrıca hocanın vefatına değin hazırladığı, fakat ömrünün kifayet etmemesi sebebiyle bilahare Prof. Dr. Kemal Çiçek tarafından yayına hazırlanan bir kitabı daha vardır.¹⁸ Akademik danışmanlıklar da yapan Göyünç, Ermeni sorunu ile alakalı hazırlanan *Sarı Gelin* adlı belgeselinin bilimsel danışmanlığını Prof. Dr. Mim Kemal Öke ile birlikte yürütmüştür.¹⁹

Ayrıca Prof. Göyünç "**hocaların hocası**" unvanına sahip olan bilim adamlarımızdandır. Kendisi, öğrencilerinden pek çoğunun profesör olduğunu görebilmiştir. Bunlara örnek verecek olursak şu isimleri zikredebiliriz: Prof. Dr. Özer Ozankaya (Mardin Lisesi'nden öğrencisi), Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Prof. Dr. Zeki Arıkan, Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın, Prof. Dr. Mehmet Saray, Prof. Dr. Adnan Şişman, Prof. Dr. Faruk Kocacık, Prof. Dr. İhsan Güneş ve Prof. Dr. Ali Birinci.

Hocanın bir diğer özelliği de pek çok yabancı bilim adamı ile yakın arkadaş olmasıdır. Onlarla sürekli iletişim içinde olarak, müşterek bilimsel çalışmalarda bulundu. Şüphesiz İstanbul'a her gelişlerinde onları Sultantepe'deki boğaz manzaralı evinde misafir etmekteydi. Nejat hocanın yabancı akademisyen arkadaş-

larından bazıları şunlardır. Heath W. Lowry,²⁰ Suraiya Faroqhi, Evangelia Balta, Klaus Kreiser, Andreas Tietze, Hans Georg Majer, Wolf-Dieter Hütteroth, Christoph K. Neumann, Machiko Nagata ve Prof. Yuzo Nagata.

Hoca Hakkındaki Görüşler

Nejat hocanın zamansız vefatı onun sevenlerini derin üzüntüye boğmuştur. Zira ölümü üzerine hem öğrencileri olanlar hem de onu tanıyanlar düşüncelerini ve duygularını gazete ve dergilerdeki yazılarıyla ortaya koymuşlardır. Tarafli tarafsız herkes onun sevecen, yardımsever, hoşgörülü, alanında kendini iyi yetiştirdiğini ve yaşamıyla bir İstanbul ve Osmanlı beyefendisi ile Tanzimat Osmanlısı olduğunu yazmaktadır.

Günümüz tarihçileri arasında tartışmasız çok önemli bir yeri olan İlber Ortaylı, hocanın vefatı üzerine kaleme aldığı makalesinde onu şu şekilde anlatır: “...Hoca'ya başvuranlar sual eyler; 'Efendim II. Viyana Muharasası yıllarında kalelerinin durumunu neyleyeyim?'; el cevap: Maliyeden müdevver defterlerde 'Büyük Kaleler Defteri'ne bak... Veya arsızca bir talep; 'Hocam Makedonya Müfettişlik raporlarına bakıyorum, bunların birlikte mukayesesini yapsak', önündeki işi bırakır, birlikte okumaya oturur... İster Anadolu'lu, ister Rumelili ister talebesi ol, ister yedi kat yabancı... İstanbul'da gariplik çeken tarihçi takımı Üsküdar'daki eve davet edilir, eşi Ayten Hanım'ın nefis yemekleriyle bir aile ortamında vakit geçirir. Herkesin meşrebine saygılı, kendi oruç tutar, tutmayana çayını ikram eder, sigara içmez, mesela sevimli tarihçi Evangelia Balta'nın üst üste sigara yakmasından hiç rahatsız olmazdı... Son yolculuğuna gönderen renkli cemaat, bir faninin Türkiye'de de sevilmesi ve faydalı olabilmesi için, mutlaka hizipçilik yapmasının gerekli olmadığını gösteriyordu.”

Gazeteci, yazar Beşir Ayvazoğlu'da makalesinde “...1970'lerde Türk Kültürü dergisinde yayımlanan yazılarından tanıdığım Nejat Hoca'yı talebesi Prof. Dr. Ali Birinci'den çok dinlemiş ve gıyabında sevmiştim. Sonraki yıllarda birçok toplantıda karşılaştık; fakat şahsi tanışıklığımız o İSAM'a geldikten sonradır... Son birkaç yıldır İSAM'da kendisine tahsis edilen odada çalışmalarına devam eden ve zengin kütüphanesinin hatırı sayılır bir bölümünü bu seçkin kurumun kütüphanesine bağışlayan Prof. Dr. Nejat Göyünç, yurt içinde ve yurt dışındaki akademik çevrelerde iyi tanınmakla beraber medyada hemen hiç görünmediği için fikri sorulmayan –ve ölümü bile haber olmayan– mütevazı, mütebahhir bir Osmanlı tarihçisiydi...” diye yazmaktadır.

Popüler tarihçi, gazeteci ve yazar Murat Bardakçı ise hocayla ilgili şu hususlara değinmektedir: “...İstanbulluydu, 76 yaşındaydı, çok düzgün bir insandı, Türkiye'de ideolojilerin çarpıştığı senelerde hiçbir akımın esiri olmayıp sadece ilimle uğraşmıştı. Bu yüzden layık olmadığı muamelelere uğramış ve hayli çekmiş ama ilimleri kendilerinden menkul olup tantanalı unvanları sadece kâğıt üzerinde varolan ve ona karşı en akıl almaz işleri edenler bile, neticede hocalığı ve ilmi kar-

Nejat Göyünç meslektaşı Halil İnalçık ile birlikte

şısında başeğmek zorunda kalmışlardı... Bugün çoğu isim sahibi birer profesör olan çok sayıda öğrencisine tarihin belgesiz yazılamayacağını ve işin yolunun arşivden geçtiğini öğreten Nejat Bey'di... Eskiler, 'âlimin ölümü âlemin ölümüdür' derler. Prof. Nejat Göyünç'le beraber, tarih ilminin yaratılması artık imkânsız olan bir âlemi göçüp gitti."

Yine gazeteci ve yazar Mehmet Niyazi, "Genellikle Hakk'ın rahmetine kavuşanların ardından 'Boşluğu doldurulmaz' diye yazılır. Ama İSAM Kütüphanesi'nde yapılan merasimle yetiştirdiği öğrencilerinin konuşmalarından anladığım kadarıyla Prof. Dr. Nejat Göyünç, ardında boşluk bırakmadan bu fani âleme veda etti... Bilim insanları milletlerin yıldızlarıdır. Göyünç hoca da bizim yıldızlarımızdan biriydi..." diye ifade etmektedir.

Gazeteci, yazar Taha Akyol ise Milliyet'teki köşesinde hocayla ilgili şunları söylemektedir: "...Kürtlerin tarihi konusunda araştırmalar yaparken, Prof. Göyünç'ün XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı adlı kitabını okuduğumda, ilmi kudretine hayran kalmıştım. Sonra Nejat Göyünç imzalı her kitabı, makale ve tebliği okumaya çalıştım..."

Hocaların hocası olan Nejat Göyünç'ün talebelerinden Prof. Dr. Zeki Arıkan ise O'nunla ilgili olarak, "...Prof. Göyünç'ün karakterini tek bir sözcükle özetleyebiliriz: 'Ölçü'. Bu sihirli sözcük onun bütün benliğini sarmış ve yaşamını yönlendiren temel bir öge olmuştur. İnsani ilişkilerinde son derece uygar, kibar ve sevecen

olan Prof. Göyünç, bunun ötesinde sert ve kararlı bir kişiliği temsil ediyordu. Bu iki unsur yani ölçü ve kararlılık onu başarıya ulaştıran temel etmenler olmuştur. Bunlara bir üçüncüyü daha eklemek gerekir. O da sevgili eşi Ayten Hanım'ın, Prof. Göyünç'e yaşamının her anında verdiği destektir" demektedir.

Akademisyen olması için elinden geldiğince yardımcı olduğu ve halen Türk Tarih Kurumu başkanı olan Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu da hocası Nejat Göyünç için; "...Tanıdığım ve talebesi olduğum 1967 yılından beri bir hoca olarak hep rehber edindiğim kimselerden biri olmuştur. O, gerçek bir bilim adamı, gerçek bir insan, içiyle dışı bir olan, yardımsever, yetenekli gördüğü kimseleri destekleyen bir karaktere sahip, dürüstlüğü kendisine ilke edinmiş vatansever, milliyetperver,²¹ çalışkan, maddeye değer vermeyen, hiçbir görevden kaçınmayan ve yılmayan bir şahsiyet, bir İstanbul efendisiydi. Almanca ve İngilizce lisanlarına vakıftı. Pek çok ilmi toplantıda Türkiye'yi temsil etmiştir. Literatürü yakından takip eden nadir ilim adamlarındandı... Öğrencilerini önce düşünmeye, duyduklarını ve okuduklarını test ettikten sonra kabul veya redde, gördüklerinin nedenini araştırdıktan sonra hüküm vermeye yöneltti. Onlarla hep yakından ilgilendi. Kabiliyetli, ciddi ve çalışkan olanları hep desteklemiştir... O'nun ölümüyle Türk ve Dünya ilim dünyası bir değerini daha yitirmiştir" cümleleriyle O'nu ifade etmektedir.

Kendisinin öğrencisi ve aynı zamanda hayatının son dönemlerinde çalıştığı İSAM'ın müdürü olan Prof. Dr. M. Akif Aydın makalesinde hocasını şöyle anlatmaktadır: "...Çok değerli bir Osmanlı tarihçisi, mükemmel bir eğitimci olmanın ötesinde merhum Göyünç hocam kelimenin gerçek anlamıyla bir Osmanlı Efendisiydi... Hemen ilk görüşmemizde bir Osmanlı Efendisi'yle beraber olma imkânını yakaladığımı fark ettim. Bütün görüşmelerinde sevdiği öğrencilerine bir talebesiyle değil, akranı meslektaşıyla görüşen bir insan üslubuyla hitap ediyordu. Konuşmaya genellikle saygılarını sunarak başlar ve öylece bitirirdi. Odasına kim girerse girsin ayağa kalkarak karşılayan hocanın bu içten nezaketi zannediyorum öğrencilerini bir anda kendisine bağlıyordu."

Ünlü Osmanlı tarihçisi, halen Princeton Üniversitesi'nde görevli, bir dönem Boğaziçi Üniversitesi Tarih bölümünde de ders veren Prof. Dr. Heath W. Lowry "Nejat Göyünç: Bir Kişisel Hatıra" başlıklı makalesinde, Göyünç'le ilgili anılarını ve yaşadıklarını anlatmaktadır. Hususiyile onun, alçakgönüllülüğünü ve yardımseverliliğini vurgular. Lowry, bu özellikleri nedeniyle onu Andreas Tietze'ye benzetir. O'nun kariyerini ve geleceğini etkileyeceğini bilmesine rağmen, doğru bildiği yoldan asla şaşmadığını, onun bu özelliğini bilmeyenlerin onu inatçı veya saf olarak algıladıklarını belirtir. Bununla birlikte onunla hayatı kesişenler için Nejat hocanın bir model olarak kendileri açısından bir şans olduğunu söyler.

Nejat Hoca'nın öğrencisi olup, onun gayret ve çabalarıyla akademisyenler dünyasına giren öğrencisi Prof. Dr. Mehmet İpşirli de hocası için; "...Vefa duygusu kendisinde sarsılmaz bir ilke halindeydi... Devletine karşı aşırı bir minnet ve vefa duygusu ile bağlıydı. Bunu sözleri ve davranışlarında her vesile ile gösterirdi.

Bir yetim olarak parasız yatılı okumaşı, devlet bursu ile yurtdışında doktora yapmış olmasında şüphesiz bunun büyük payı vardı.

Milli ve manevi konularda hassastı.²² Ancak bu değerleri hiçbir zaman bir istismar aracı yapmaz bilakis bu şekilde davrananlara karşı hep tenkitle yaklaşırdı. Yıllarca içinde bulunup tahsilini tamamladığı Avrupa'nın değer ve ilkelerini beğenir, ancak yabancılara ve özellikle Türklere karşı önyargılı hatta biraz ırki ve dini taassup içinde olduklarını bunun da tarihten, geçmişte yaşananlardan geldiğine şahidi olduğu misalleri zikrederek vurgu yapardı..." değerlendirmesinde bulunur.

Sonuç

Hasan Nejat Göyünç, kökeni Anadolu'ya dayanan bir ailenin Beylerbeyi-Küplüce-Üsküdar nüfusuna kayıtlı, çok uzun yıllardır Üsküdarlı olan bir ailenin oğludur. Şu an Beylerbeyi İskele'sinden Küplüce'ye çıkan yolun üzerindeki 82 numaralı ahşap 3 katlı evden yola çıkan bir ailenin çocuğudur. Hocanın kütükte başlayan Üsküdarlılığı, yaşantısının büyük bir bölümünde de devam etmiştir. Haydarpaşa Numune Hastanesi karşısında bulunan şimdiki Marmara Üniversitesi'nin tarihi binası vaktiyle Haydarpaşa Lisesi'ydi. Ortaokul ve liseyi burada bitirmişti. Söz konusu dönemde Beylerbeyi Küplüce'deki 82 numaralı aile evinde de halası ikamet etmekteydi.

Evliliği sonrasında Mardin, Amerika, Ankara ve Almanya'da bulunduğu 10 yıl sonrasında Suadiye'de 3 yıl ikamet etmiş, akabinde ise halen eşinin oturduğu Üsküdar Sultantepe'deki evine Mayıs 1965'de taşınmıştı. Türkiye'de olduğu dönemlerde de eşi ve 2 çocuğu ile 2 haftada bir Beylerbeyi'ndeki halasını mutlaka ziyaret ederdi. Bu ziyaretler, halasının vefatına kadar 20 seneye yakın sürmüştür.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde geçen Asistanlık döneminde, yine Altunizade'de bulunan o zamanlardaki adıyla Yüksek İslam Enstitüsü'nde Almanca dersleri vermekteydi. Vefatından önce çalıştığı İSAM 'da Doç. Dr. Ahmet Kavas ile birlikte paylaştığı odasında da Üsküdarlılığı devam etmiştir. Kısacası hoca yaşamının hemen her döneminde Üsküdar içerisinde olmuştur.

Yurtiçinde ve yurtdışında bulunduğu dönemlerde ister öğrenci, ister arkadaş çevresinden olan birçok tanıdıklarını Üsküdar'da misafir eder, Üsküdar'dan Boğazın gündüz ve gece o eşsiz manzarası karşısında sohbetler yapılır, eşinin o leziz kurabiye, pasta ve yemekleri yenirdi. Eşi ile evliliklerinin onuncu yılından sonraki 37 yılını yani orta yaştan ileri yaşa geçen dönemdeki yaşantısını Üsküdar'daki evinde sürdürmüştür.

Üsküdar'daki evinin salon camından her gün Üsküdar'dan İstanbul Boğazı'nın o eşsiz manzarasını seyretmeyi, havanın balkonda oturmaya müsaade ettiği za-

2001 Yılında Nejat Göyünç'ün adının verildiği bir kütüphanenin açılışı

manlarda da evinin balkonunda eşi ile karşılıklı oturup sohbet etmeyi ve doyasıya Üsküdar'ı görmeyi âdet hâline getirmişti.

Vefatının öncesine rastlayan 30 Haziran 2001 cumartesi akşamı yine balkonunda eşi, oğlu, gelini ve torunu ile Üsküdar'ı boğazdan seyretmekteydi. Evinin salonundan yine Üsküdar'ın o eşsiz Boğaz manzarası önünde, yüzünü boğazın mavi sularına bakarak yummuştur. Çengelköy Mezarlığındaki ebedi istirahatgahında yani çok sevdiği Üsküdar'ında yatmaktadır.

Üsküdar'ı hayatı boyunca hiçbir zaman kendinden uzak tutmamış, bilakis Üsküdar onun yaşantısının değişmez bir parçası olmuştur. Tüm tanıdık eş, dost ve akrabaları ile yerli ve yabancı tüm dostlarına, öğrencilerine bu eşsiz beldeyi güzellikleri ve olumsuzlukları ile sevdirmeye çalışmış, olumsuzluklardan bile Üsküdar adının altındaki temiz özellik ve güzellikleri buldurmayı bilmiş, Üsküdar'ı değişmeyecek derin sevgisi ile her an, her yerde ve ortamda tanıtmaya özen göstermiştir.

Son Söz Yerine

“...Gençliği her türlü yabancı fikir ve akımlardan korumak, hür fikir ve irfan sahibi yapmanın belirli şartları vardır. Onları her şeyden önce düşünmeye, duyduklarını ve okuduklarını test ettikten sonra kabul veya redde alıştırmak lazımdır...”

Sevenleri rahmetli Göyünç'ün kabri başında

Başkalarının fikirlerine karşı hoşgörülü olmayan insanlar daha çok az okuyan, az bilenler arasından çıkar. Çünkü dünyaları ve düşünceleri dar, sabırları azdır...

...Demokrasi ise hür fikirli, hoşgörülü, şüpheci insan ister. İktisaden gelişmenin de temeli yaratıcı beyinlerdir. Yeniyi bulamayan, yeni bir şeyler üretemeyen milletler; iktisaden de siyasi olarak da başkalarına bağlı veya bağımlı kalmaktan kendilerini kurtaramazlar. Bu itibarla, Türk eğitimin mutlaka hür fikirli gençler yetiştirmesi Türkiye'nin istikbali ve güçlenmesi için kaçınılmaz bir zorunluluktur.

...Demokrasi ile sulh birbiri ile doğru orantılıdır. Dünyanın altını üstüne getirenler de çoğunlukla tek kişi veya tek parti tarafından yönetilen ülkelerdir, teşekküllerdir... Türkiye'de sağlam bir demokrasiye kavuşmak için, kanaatimce eğitim sistemimizin düşünmeye, çok okumaya, okuduklarını eleştirip özümsemeye, işittiklerini yine tenkit sürecinden sonra kabule alışkan gençlik yetiştirmek elzendir."

Prof. Dr. Nejat Göyünç

KAYNAKÇA

Ali Galip Baltaoğlu, "Örnek Bir Hoca Örnek Bir Şahsiyet: Prof. Dr. H. Nejat Göyünç (Hayatı ve Bibliyografyası)", *Ata Dergisi*, Sayı VII, Konya 1997, s. 1-42.

Beşir Ayvazoğlu, "Alimin Ölümü (Bir Osmanlı Tarihçisi)", *Zaman*, 4 Temmuz 2001.

- Heath W. Lowry, "Nejat Göyünç: A Personal Remembrance", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXII, İstanbul 2003, s. 27-32.
- İlber Ortaylı, "Tarihçi Hocanın Ardından", *Milliyet Pazar*, 15 Temmuz 2001, s. 10.
- İsmail Güleç, Prof. Dr. H. Nejat Göyünç Bibliyografyası", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXII, İstanbul 2003, s. 41-60.
- Mehmet İpşirli, "Prof. Dr. Nejat Göyünç", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXII, İstanbul 2003, s. 33-40.
- Mehmet Niyazi, "Bir Yıldız Kaydı", *Zaman*, 9 Temmuz 2001.
- M. Akif Aydın, "Prof. Dr. Nejat Göyünç'ün Ardından", *Yeni Şafak*, 6 Temmuz 2001.
- Murat Bardakçı, "Yerel Tarihçiliğin En Büyük Üstadı Öldü", *Hürriyet*, 5 Ağustos 2001.
- Servet Ayten Göyünç, "Prof. Dr. Nejat Göyünç'ün Ardından", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXII, İstanbul 2003, s. 11, 12.
- Servet Ayten Göyünç, Kendisiyle Üsküdar Sultantepe'deki Evinde Mülakat, 14 Ekim 2007 Pazar.
- Taha Akyol, "Göyünç Hoca'ya Saygı", *Milliyet*, 9 Temmuz 2001.
- Yusuf Halaçoğlu, "Kaybettiğimiz Bir Değer: Prof. Dr. Nejat Göyünç'ün Ardından", *Belleten*, Cilt: LXV, Sayı: 243, Ağustos 2001, s. 759-770.
- Zeki Arıkan, "Tarihçiliğimizin Acı Bir Kaybı", *Toplumsal Tarih*, Eylül 2001, s. 42-45.

DİPNOTLAR

- ¹ Hocanın ebeveyninin ve kendisinin kütüğü İstanbul-Üsküdar nüfusuna kayıtlıdır. Hocanın ölümüne kadar yaşayacağı Üsküdar'la ilintiyeti daha doğumunda başlamıştır. Kendisinin kütük bilgileri ise şöyledir. Kayıtlı olduğu il İstanbul, ilçe Üsküdar, mahalle Beylerbeyi; cilt no 010-08, aile sıra no 758, sıra no 10.
- ² Bu okul Erzurum Kongresi'nin toplandığı tarihî bir binadır.
- ³ Hoca askerî okula kayıt yaptıramamış olmasını daha sonra hayırla yâd edecektir. Zira 1939 Erzincan Depremi'nde askerî okul da yerle bir olmuş ve öğrencilerinin çoğu enkaz altında kalarak ölmüştür. Hoca, "eğer gözümden kusurlu bulunmayıp, bu okula yazılmış olsaydım ben de ölmüş olacak ve şu anda aranızda olamayacaktım" diye anmaktadır.
- ⁴ Bugünkü Haydarpaşa Numune Hastanesi'nin karşısındaki Hukuk ve Eczacılık fakültelerinin bulunduğu Marmara Üniversitesi'nin tarihi binası o yıllarda yatılı ve gündüzlü Haydarpaşa Lisesi'ydi.
- ⁵ Prof. Walter Hinz hakkında detaylı bilgi için bk. Nejat Göyünç, "Walther Hinz (1906-1992)'in Ardından", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XIII, İstanbul 1993, s. IX-XII.
- ⁶ *Das sogenannte Gâme'o'l-Hesâb des 'Emâd es-Serâvi. Ein Leitfaden des staatlichen Rechnungswesens von ca. 1340.*
- ⁷ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1969; ikinci baskı, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- ⁸ Zamanın Devlet Bakanı Dr. Lütfi Doğan'ın teklifini kıramamış, kendisine müdürlük görevini yapmasından dolayı ekstra hiçbir ücret ödenmemesi ve Edebiyat Fakültesi'ndeki derslerine devam etmesine müsaade edilmesi şartlarıyla bu teklifi kabul etmişti.
- ⁹ *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* bu dönemde yayın hayatına başlamıştır.
- ¹⁰ Deutsche Morgenlandische Gesellschaft.
- ¹¹ Deutscher Orientalistentag.
- ¹² Das Osmanische Reich in seinen Archivalien und Chroniken-Arşivleri ve Tarihi Eserlerinde Osmanlı Devleti.
- ¹³ Kütüphanenin ikinci katında kütüphaneye bağışta bulunanların isim ve fotoğraflarının bulunduğu yerde Nejat hocanın da resmi vardır.
- ¹⁴ Prof. Göyünç'ün vefatı üzerine pazartesi günü Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde cenaze töreni düzenlenmiştir. Ayrıca zamanın Rektörü Prof. Dr. Ahmet Ayhan GYTE Kütüphanesi'nin adını Prof. Dr. Nejat Göyünç Kütüphanesi olarak değiştirmiştir.
- ¹⁵ Hoca 1979 yılında Ankara'da bir doçentlik savunması sırasında ilk kalp krizini geçirmişti. Derhal hastane-

ye kaldırılan hoca tekrar hayata döndürülmüş, sonrasında uzun bir dönem dinlenmiştir. Kendisi ile en son 29 Haziran 2001 tarihinde GYTE'de beraberdik. Hoca ile odada çay içerken, birdenbire konuşmasını kesti, yüzünün rengi değişti ve gözleri bir yere doğru odaklandı. Onun bu durumu birkaç saniye sürdü. Açıkçası ben de bu son halinden biraz çekinmişim. Ancak hoca kendine gelince, hiçbir şey söylemeden ve hissettirmeden konuşmamıza devam etti. Galiba hoca, ikinci kalp krizini o gün benimle konuşurken yaşamıştı

¹⁶ Bu kitaplardan biri Almancaydı ve Prof. Dr. Wolf-Dieter Hütteroth ile birlikte hazırlanmıştır. *Land an der Grenze. Osmanische Verwaltung im Heutigen türkisch-syrisch und irakischen Grenzgebiete im 16. Jahrhundert (Sınırlardaki Ülke: XVI. Yüzyılda Bugünkü Türkiye, Suriye ve Irak Hudut Bölgesinde Osmanlı İdaresi)*, İstanbul 1997.

¹⁷ Bunlardan 41 tanesi yabancı dilde yazılmış eser tanıtımıdır.

¹⁸ *Türkler ve Ermeniler*, Ankara 2005.

¹⁹ Yapımcı Ahmet Çelenk, Yönetmen İsmail Umaç, Senarist-Editör M. Güray Değerli. Bu çalışma Türkçe'nin yanında İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Rusça ve Arapça olmak üzere 7 ayrı dilde seslendirildi. Araştırma çalışmaları yaklaşık 3 yılda tamamlanan projenin, çekim ve kurgu aşamaları ise 1 yıl sürdü. Belgesel 13 ayrı ülkede çekildi ve içeriğinde 160 röportaj yer almaktadır. Çalışmanın süresi ise 210 dakikadır.

²⁰ Lowry ile ilk defa 2002 yılı yazında Washington'da ATAA'da tanışma imkânı buldum. Sohbetimizde kendisinin rahmetli Nejat hocayı çok derinden sevdiğini ve takdir ettiğini sürekli ifade etmekten geri durmadı.

²¹ Prof. Nejat Göyünç, Asala eylemleri nedeniyle Türk diplomatlarının şehit oldukları dönemde, Ermeni sorunu ile ilgili ilk kitap yazan müelliflerdendir. O'nun konuyla ilgili eseri ise şudur: *Osmanlı İdaresinde Ermeniler*, Gültepe Yayınları, İstanbul 1983.

²² Hoca vefat ettiği tarihe kadar Türkiye'yi rahatsız eden Ermeni sorunu üzerine çalışmıştır. Bu bağlamda Dışişleri ve Kültür Bakanlığı ile TBMM tarafından yapılan söz konusu mesele ile ilgili faaliyetlerde yaşına bakmaksızın bilfiil bulunmuştur. Örneğin, vefatına bir hafta kala, dönemin Kültür Bakanı İstemihan Talay tarafından görevlendirilmiş olduğu Ermeni tezlerine karşı oluşturulmuş olan komisyon başkanı olarak Ankara'da aylık olağan toplantıya katılmıştı. Aynı dönemde asli üyesi olduğu Türk Tarih Kurumu yönetim kurulu toplantısında bulunmuştur. 27 Haziran 2001 Çarşamba günü ise, dönemin TBMM başkanı Ömer İzgi'nin gayretleriyle oluşturulan Ermeni iddialarına karşı dünya kamuoyunda gerçeklerin ve Türk tezlerinin anlatılması için oluşturulan çalışma grubunun başkanı olarak, İngilizce basılan ve uluslararası birçok yerli ve yabancı tarihçinin makalelerini kapsayan *The Armenians in the Late Otoman Period* isimli kitabın Ankara'daki tanıtım ve ödül törenine katılmıştır.